

şükûfe Nihal Başar

şükûfe Nihal Başar

Kübra PİřKİN¹

Özet

şükûfe Nihal, İstanbul'da ülkeyi zor şartların beklediği bir dönemde, toplumsal sorunlara hâkim olarak büyümüş ve bu sorunları benimsemiştir. Edebiyatın aktüalitesini koruduğu bu dönemde küçük yaşlarda kadın sorunları ve eğitimi konularına eğilmiştir. Kadınlar için açılan İnas Darülfünunu Coğrafya bölümüne girerek ilk kadın mezun unvanını almaya hak kazanmıştır. Mütareke Dönemi işgallerini protesto için düzenlenen mitinglerde etkileyici konuşmalar yapmıştır. Eğitimci olarak hayatını sürdüren Nihal, geçirdiği bir kaza neticesinde içine kapanmış 1973 senesinde yatırıldığı huzurevinde vefat etmiştir. Çalışmamız kadına ve alacağı eğitime hiç değinilmeyen bir dönemde bunu dile getirerek örnek teşkil etmiş bir kadın üzerinedir. Bu bağlamda şükûfe Nihal'in kişiliği, sosyal hayatı ve edebi zihniyeti incelenecektir.

Anahtar Kelime: İnas Darülfünunu, Kadın, Edebiyat, Miting

---

¹ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, busrapskn94@gmail.com

Abstract

Şükûfe Nihal grew up with a command of social problems and adopted these problems in a period when difficult conditions awaited the country in Istanbul. In this period, when literature preserved its actuality, she focused on women's issues and education at early ages. Entering İnas Darülfünunu, which was opened for women, in the Geography Department, she was awarded the title of the first female graduate. He gave impressive speeches at the rallies organized to protest the Armistice Period occupations. Continuing his life as an educator, Nihal was closed down as a result of an accident and died in the nursing home in 1973 where he was hospitalized. Our study is about a woman who has set an example by expressing this in a period when the woman and the education she will receive is not mentioned. In this context, Şükûfe Nihal's personality, social life and literary mentality will be examined.

Keywords: İnas Darülfünunu, Woman, Literature, Meeting

GİRİŞ

Şükûfe Nihal (Başar), bir kadın olarak yaşadığı döneme iz bırakmış nadir kişilerdendir. Balkan Savaşları'nın ortasına büyüyen bir genç kız olduğunda ailesinden aldığı birikim ile her şeyi kavrayabiliyordu. Bu dönemde yalnızca erkeklerin bir şeyler yapmasını beklemek ona göre eşitliksizdi. Fakat kadınlardan bir şey beklemek için hiçbir hak elde edilmiş değildi. Bunun temeline inildiğinde kadının erkeklerle eşit eğitim imkânına sahip olmayışının yattığı kanısındaydı. Bu şuurla büyüyen Şükûfe Nihal küçük yaşlarda görebildiği sorunları yayınlamaya başlamış ve merakını hiçbir zaman kaybetmemiştir. Ailesinden bu dönem şartları altında eğitim alanında destek görece kadar şanslı olarak bir ilki başarmış ve İnas Darülfünununda Coğrafya bölümünü bitirerek kazandığı şuurun altını doldurmuştu. Çevresi aynı değerde okumuş ve modern bilinç kazanmış insanlarla çevrelenmişti. Ülkesine en zor zamanında gerek konuşmaları gerek herkesi hayran bırakan şiirleri ile katkıda bulunmuştu. Bunun yanında seyahat yazarlığı ve kadın hakları savunucusu olarak da bilinmektedir. Yaşadığı dönem boyunca doğallığı, üslubu ve bilinçli kişiliği ile her daim dikkatleri üzerine toplayabilen Şükûfe Nihal ne yazık ki günümüzde değeri kadar hatırlanmamaktadır.

ŞÜKÛFE NİHAL (BAŞAR) KİMDİR

Şükûfe Nihal, Miralay Ahmet Bey ve Nazire Hanım'ın kızı olarak 1896 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Soyu saraya dayanan Şükûfe Nihal, Beşinci Murat'ın başhekimi Emin Paşa'nın oğlu Albay Ahmet Bey'in kızıdır. Annesinin soyu da Fatih Sultan Mehmet'in baş ressamı Mehmet Efendi'ye dayanır². Ülkenin siyasi ve toplumsal açıdan büyük bir buhran yaşadığı ve buna bağlı olarak edebiyatın etkilerinin toplum üzerinde yoğun olarak hissedildiği bir dönemde dünyaya gelmiştir. Bu yıllar Balkan Savaşları dolayısıyla ülkenin bir dönüşüm geçirmesinin kaçınılmaz olduğu zorlu bir süreçti. Babası asker olan Nihal ise hem dönemin koşullarından etkilenmesi hem de babasının mesleği dolayısıyla ülkenin sorunları ile küçük yaşlarda ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönem içinde yazılan her eser ve yaşayan her insan gibi onda da yaşanılanların etkileri görülmeye başlanmıştı. Eğitime önem veren Şükûfe Nihal'in ailesi babasının mesleği ile kesintiye uğrasa da onun iyi bir eğitim alması için çaba göstermişlerdir. Beyrut, Şam ve Selanik gibi önemli yerlerde özel okullarda eğitim görmüş ve Cenap Şehabettin gibi önemli isimlerden özel dersler almıştır. Bu şekilde edebiyata olan

---

² Kostakoğlu, 2016: 10.

merakı da sağlam bir temele oturmuştur. Şiire meraklı olduğu kadar ülkenin içinde bulunduğu sorunlara da çözüm üretmeye çalışmıştır.

1912’de Mithat Sadullah (Sander) ile evlenmiştir. Sanatçının ilk eşinden 1987’de yaşamını yitiren ve Sander Yayınları’nın sahibi olan Necdet (Sander) isminde bir oğlu olmuştur³. Mithat Sadullah (Sander) ile eğitimcilik işine girip Bakırköy’de Mekteb-i Ümit adında açtıkları bir okuldan söz etseler de konu üzerine yapılan çalışmalarda bu okulla ilgili bir kayıt bulunmadığı ve okulun aslında bir hedef, hayal olduğu kanaatine varılmıştır. Eğitimle ilgili kendi açısından getirmiş olduğu tüm çözümler de akla bunu getirmektedir. Liseyi İstanbul’da bitirmesinin ardından eğitimine devam etmek isteyen Şükûfe Nihal, o yıllarda açılan İnas Darülfünunu’na 1916 yılında kayıt yaptırmıştır. Üniversiteye kayıt için bekâr olma şartından dolayı kısa bir süre sonra ailesinin etkisiyle evlendiği Mithat Sadullah (Sander)’den boşanmıştır⁴.

Eğitime düşkünlüğünü anlatırken Şükûfe Nihal’in eserlerinde ve kişiliğindeki edebi yansımalarında kendisinin de belirttiği gibi babasının kültür birikiminden epey etkilendiği açıktır. Zamanla erkeklerle karma eğitim yapan Darülfünun’a geçmek için fazladan dersler vererek buraya geçiş yapmıştır. 1919 yılında Coğrafya bölümünden mezun olup “Darülfünundan mezun olan ilk kadın” unvanını almıştır. Aynı yıl Limancı Hamdi olarak tanınan ikinci eşi Ahmet Hamdi (Başar) ile evlenmiştir. Bu evliliğinden de Günay isimli bir kızı olmuştur⁵.

Zamanla kadınların eğitimi, ülke problemleri gibi yazıları ile ön plana çıkmaya başlamıştı. Ve İlk yazısı İnas Mektepleri’ni yazmıştır. Kadınların eğitimi konusunun fazlaca konuşulduğu bu dönemde konuya yazılarıyla destek vermiştir. Bu dönemlerde çıkarılmaya başlanan dergi ve gazetelerden de gördüğümüz gibi kadınlara yönelik destek her kesimden artmaya başlamıştı. Bu tutum aslında kadınların kötü savaş koşullarında erkeklere destekleriyle dikkat çekmeleri ve Avrupa hayatında kadınların geldiği noktaların takibi ile başlamış olmalıdır. Şükûfe Nihal de hem ilk mezun olmasıyla hem de kadınların eğitimi ile ilgili yazılarıyla bu yolu açmış bulunuyordu. Gittikçe kendini geliştirdi ve mezun olması ile bu sefer eğitimci hayatı başladı. 1919 yılında Darülfünun’dan mezun olduktan sonra İstanbul’daki Kız Öğretmen Okulu, İstanbul Kız Lisesi, Kandilli Kız Lisesi, Beyoğlu Kız Lisesi, Kadıköy ve Nişantaşı Kız Ortaokulu gibi çeşitli liselerde edebiyat ve coğrafya

³ Arslan, 1995: 3.

⁴ Batı, 2011: 21

⁵ Kostakoğlu, 2016: 10

öğretmenliği yapmıştır⁶. 1925-27 yılları arasında Türkçü bir dergi olan Türk Yurdu Dergisi'nde yazılar yazdı. 1930'dan sonra Halkevi (sağlık, barınma, eğitim gibi alanlarda faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur.) üyesi olarak savaş sonrası halkın çektiği sıkıntıları görmek amacıyla Anadolu'yu gezmeye başlamıştır. 1941'de ise Mevhibe İnönü'nün isteği ile İstanbul Hayırseverler Derneği'ne katılmıştır. 1935'te "Finlandiya" adlı gezi eserinin ardından 1946'da en bilinen eserlerinden olan ve kahramanlarına Milli Mücadele döneminde hayat verdiği "Domaniç Dağlarının Yolcusu"nu yazdı. 1953 yılında ise rahatsızlığı olduğu bilinen Şükûfe Nihal emekliye ayrılmıştır. Eğitimcilik hayatı boyunca birçok öğrencinin edebiyata olan ilgisini arttırmış, bu mesleği severek yapmıştır⁷.

Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Mondros Mütarekesi'nden sonra yurtda başlayan işgaller neticesinde Şükûfe Nihal'in de içinde olduğu bir grup etkin kadın mitingler tertipleyerek işgal kuvvetlerini protesto etti ve milli mücadeleyi destekledi. Başta İnas Darülfünunu öğrencileri olmak üzere kadınlar, işgal bölgelerinde mitingler düzenlemeye başlamışlardı. İtilaf Devletleri İstanbul'da birkaç miting yapılmasına ses çıkarmamayı daha doğru buldu⁸. İstanbul'da ilk miting, 19 Mayıs 1919'da İnas Darülfünunu öğrencileriyle Asri Kadınlar Cemiyeti üyeleri tarafından düzenlendi ve işgal kuvvetleri protesto edildi⁹. Bu dönemde kadınların mitinglerle işgale karşı büyük destek verdiği görülmüştür. Erkeklerin bıraktığı ekonomik alan kadınlara kalmış, evini geçindirmeye başlayan kadın işgal karşısında da erkeklere desteğiyle dikkatleri üzerine toplamıştır. 19 Mayıs 1919'da yapılan Fatih mitinginde ise Şükûfe Nihal'in etkileyici konuşmasının yanında Halide Edip, Meliha ve Naciye hanımlar konuşmuştur. Mütareke yıllarında İstanbul'da yapılmış dört büyük mitingden ilki olan 19 Mayıs 1919 mitinginde halka yaptığı etkili konuşmanın bir kısmı şöyleydi¹⁰:

“Müslümanlar, Türkler! Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece... Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp, parlak bir sabah yaratacağız. Bugün elimizde top, tüfek denilen alet yok; fakat ondan büyük, ondan kuvvetli bir silahımız var; Hak var, Allah var. Tüfek ve top düşer, Hak ve Allah bakidir. Topunun yüzüne tükürecek kadar, evlatlar, analar, kalbimizde aşk ve iman, milliyet duygusu var.”

⁶ Batı, 2011: 22

⁷ Arslan, 2016: 2

⁸ Akşin, 2017: 125

⁹ Kurnaz, 1992: 150

¹⁰ Kurnaz, 1992: 151.

Bunların yanında cemiyet çalışmalarının da içinde yer alan Şükûfe Nihal, Türk Kadınlar Birliği Cemiyeti'nin de kurucu üyeleri arasındadır.

Ahmet Hamdi Başar'ın memleket konularındaki hassasiyeti ve vatan savunması esnasındaki milli duyguları Şükûfe Nihal'i çok etkilemiştir¹¹. Beraber bazı çalışmalar sürdürdükten sonra bu evliliği de yürütemeyeceğini düşünüp 1950'de boşanmışlardır. Bu Şükûfe Nihal'in tamamen içe dönük bir ruh haline bürünmeye başladığı bir süreç olmuştur. 1962 yılında Kadıköy Selamiçeşme'de caddeyi karşıdan karşıya geçerken üzücü bir trafik kazası geçirir. Bu kaza onun hayatının 66. yaşını yaşadığı son safhasında bir dönüm noktası olur. Çünkü kaza birçok ameliyatlara sebep olduğu gibi, sonunda sol bacağı da kısa kalır. Koltuk değneklerini kullanmak onu öyle üzer ki, artık yavaş yavaş yatağa da mahkûm olur¹². Sonrasında kızı Günay'ın amansız bir hastalığa yakalanıp vefat etmesi, oğlu Necdet'in yurtdışında eğitim aldıktan sonra annesinin durumuna dayanamadığını ileri sürerek ilişkisini kesmesi Şükûfe Nihal'in tamamen hayatla bağlarını koparmıştı. Böylece arkadaşlarının açtığı huzurevine yerleşmeye karar vermiştir. Bu durumu yakın dostu Zorlutuna şöyle anlatmıştı:

“Onun güzelliğine, onun zarafetine, onun şairliğine meftun olan bir ‘hayranlar halkası’ uzun seneler etrafında mevcut olmuştur. O, evinde ziyafetler verir, hepsini ağırlamaya çalışırdı. Şükûfe Nihal'in bir eseri çıkmaya görsün, meşhur yazarlardan birçoğu ona sütun sütun övgüler yazarlardı. O, bunlara layıktı şüphesiz. Fakat yaşlandıktan ve hastanelere, sonra da huzur evine düştükten sonra, etrafında bir tek dost kalmayışına ne dersiniz? Bu akıbete, bu ‘terk ediliş’e layık değildi Şükûfe Nihal, hiç layık değildi”¹³.

Kız kardeşleri Bedai Taş ve Muhsine Akkaş da artık yaşlanmış olduklarından huzurevine çok gelememekteydiler. Tüm bu olumsuzlukların akabinde zamanla konuşmayı tamamen keser. 23 Eylül 1973'te Bakırköy'deki huzurevinde 77 yaşında hayata gözlerini kapayan Şükûfe Nihal, 26 Eylül 1973'te Rumelihisarı Mezarlığına gömülür¹⁴.

¹¹ Batı, 2011: 23

¹² Batı, 2011: 23

¹³ Batı, 2011: 24

¹⁴ Batı, 2011: 25

Sosyal Hayatı

Sosyal hayatta da aktif olan Şükûfe Nihal, 1923'te Nezihe Muhittin tarafından kurulan Kadınlar Halk Fırkası'nda (Cumhuriyet tarihinin ilk fırkası ve feminist ideolojiye sahip olan Kadınlar Halk Fırkası, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, modern ve sosyal alanlarda yüksek bir kadın düzeyi oluşturulması gibi amaçlara sahiptir) genel sekreterlik yapmıştır. Burada politik iktidarın destekleneceği yönünde yaptığı açıklamaları üzerine fırka üyeleri, Türk Kadınlar Birliği adı altında cemiyetleşme yoluna gitmeye karar vermişleridir. Bunun sonrasında Şükûfe Nihal, 1924'te kurulan Türk Kadınlar Birliği kurucuları arasında yer almıştır¹⁵. Dernek, işgallere karşı protesto mitingleri düzenlemiş ve Millî Mücadele için bağış toplamış, ayrıca işgalden kaçanlara yardım etmek, askerın yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaçlarını karşılamak, cepheye malzeme taşımak gibi çok önemli faaliyetlerde bulunmuştu. Bu derneğin bir diğer amacı da amacı, kadını toplumda hak ettiği yere getirmek olmuştur. Bunu yaparken de kadının bazı niteliklere sahip olması amacına yönelik çalışmalar esas alınmıştır. Amaç; görgülü, eğitilmiş, sosyal ve siyasi haklarına sahip, bunların bilincinde olan bir Türk kadını yaratmaktır¹⁶. Katıldığı mitinglerde insanlara vatan sevgisinden, bu topraklardan asla ayrılmayacağından bahsetmiştir.

Şükûfe Nihal için vatanının kurtuluşu büyük önem taşıyordu. Küçüklüğünden beri bu konu üzerine evlerinde babasının yaptığı toplantıları da merakla dinlerdi. O yaşlardan itibaren bu sorun üzerine eğilmeye başlamıştı. Hatta siyasetçi olan ve iktisat müşavirliği de yapmış olan ikinci eşi Ahmet Hamdi Başar ile evliliğinin tek sebebi de Başar'ın bu konulardaki ilgi ve alakası, aydın kişiliği denebilirdi. Nihal ülkenin sorunlarının çözümüne katkı sunmak için birçok faaliyetlerde bulundu. Vatanın kurtuluşu için faaliyet gösteren Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde (Mondros Mütarekesi'nden sonra Osmanlı ülkesinin çeşitli bölgelerinde kurulan, fakat aralarında organik bir bağ bulunmayan bütün millî mukavemet teşkilâtları Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla tek bir idare altında birleştirildi. Cemiyetin amacı yaşanan işgallere karşı müdafaa etmek ve fiili bir savunma oluşturmaktır)¹⁷ önemli görevlerde bulunur. Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa'da gizli evrakların saklanması, kız kardeşi Muhsine Hanım ile birlikte çalışmışlardır¹⁸.

---

¹⁵ Kostakoğlu,2016: 11

¹⁶ Arslan, 1995: 4

¹⁷ Süslü,1991:145.

¹⁸ Arslan, 1995: 3

Şükûfe Nihal, bahsedilenlere göre çok güzel bir kadın olmasa da zarafeti ile dikkatleri çekiyordu. Birçok hayran kitlesi vardı. Ona âşık olan çok şair vardı. Bunlar Ahmet Kutsi Tecer, Faruk Nafiz Çamlıbel, Nazım Hikmet gibi isimlerdi. Kocasının arkadaşı olan Osman Fahri de Nihal'e olan aşkını kabullenemeyerek Anadolu'ya tayinini istemiş fakat intihar ettiği için tedavi gördüğü hastanede cinnet geçirerek vefat etmiştir.

Her zaman bakımlı, nezaket sahibi, giyimine önem veren ve girdiği her ortamda saygınlığı olan bir kadındı. Etrafında çok sevilen ve bakımlı olmaya özen gösteren bir insan olan Şükûfe Nihal ile Abdülhak Hamit'in bazen dalga geçtiğini Necip Fazıl, Bab-ı Ali'de şöyle aktarır: “Eşi Limancı Hamdi Bey'le gelen, çok süslü ve şık olan Ş. N.'e şöyle dedi, “Şükûfe Nihal; ne bu hal, ne hal.”¹⁹.

Şükûfe Nihal'in başka bir iç dünyası vardı. Çevresinde gözü yükseklerde, burnu havada algılansa da her zaman kadını yüceltmek istemiş; eğitime ve vatanına öncelik vermiştir. Bu konuda yine yakın dostu Zorlutuna bir sözünde şöyle demektedir²⁰:

“Kendini beğenmiş, etrafındakileri küçümseyen bir hanımdır’ diyorlardı onun için. Hâlbuki onu iyice tanıdıktan sonra hiç de söyledikleri gibi olmadığı kanaatine vardım. Şükûfe Nihal, bu dünyanın insanı değildi; onun için devamlı olarak muhitini yadırgıyordu. Ne çevresi onu anlayabiliyordu, ne de o, çevresini...”.

Edebi Kişiliği

Şükûfe Nihal ülkenin büyük bir dönüşüm ve buhran geçirdiği yıllarda yaşamış ve edebiyata olan ilgisi ile ülkesinde gözlemlediği tüm sorunları kaleme almaya çalışmıştır. Yazılarını yazarken kadınların sesi olmayı amaçlamış, öncelikle kadınların toplumsal alandaki yerinden, eğitiminden bahsetmiştir. Özel okulda öğretmenlerden Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri almış, İnas Darülfünunu'nda okumuş ve mezun olmuştur. İstanbul'un çeşitli liselerinde coğrafya ve edebiyat öğretmenliği yapmış kültürlü bir kadındır. Şiirlerine bakıldığında Doğu ve Batı şiiri hakkında bilgi sahibi olduğu görülür²¹. Edebiyata merakı küçük yaşlarda babasının etkisi ile başlamış ve hatta bazı şiirleri gazetelerde yayımlanmıştır. Fakat asıl nitelikli şiirlerini yirmili yaşlarında yazmaya başlamıştır. Üniversite hocası Ali Ekrem Bolayır'ın, Şükûfe Nihal'in bir şiirini dergiye göndermesi ile yayınlanmasını sağlamış

¹⁹ Arslan, 1995: 3

²⁰ Batı, 2011: 23

²¹ Kayhan, 2005: 31

ve Darülfünun'dan önemli kadınlar yetişeceğine olan inancını belirtmiştir. “Yıldızlar ve Gölgeleler” kitabının yayınlandığı dönemde, şairin başta Şair ve Nedim dergileri olmak üzere, özellikle de ilk sayısından itibaren, Türk Kadını'nda şiir ve yazılarına rastlıyoruz ki; bu dönem 1919'lu yıllara tekabül ediyor²². 1923-1926 yılları arasında yine o dönemin önemli bir haftalık edebi hanım mecmuası olan ve muhteva olarak Kadın Gazetesi ile paralellik gösteren Süs'te Şükûfe Nihal'in Ş.N imzasıyla yazı ve şiirlerine rastlayabiliyoruz. 1927 yılında ilk şiir kitabından hem konu hem de şekil olarak farklılıklar gösteren Hazan Rüzgârları yayınlanır. Güneş dergisinde de aynı yıl birkaç şiiri basılmıştır²³.

Edebiyat alanında küçük yaşlardan beri birçok simayı tanıyan Şükûfe Nihal, bu kişilerle sürekli toplantılar yapardı. 1930'lu yıllardan başlayarak uzun bir süre devrinin önemli şahsiyetlerini bir araya getirerek edebi nitelikte konuşmalar, tartışmalar yapıldığı bir kulüp oluşturmuştur. Behçet Kemal Çağlar, Asaf Halet Çelebi, Nazım Hikmet, Peyami Safa gibi isimlerin bulunduğu toplantı için mekân olarak önceleri Fatih'teki evini kullanmış, daha sonra ise Beyoğlu'ndaki Serklodyan'ı ve Hilton 'un Lalezar salonunu tercih etmiştir²⁴.

Çok yönlü bir kadın olan Şükûfe Nihal, şiirlerinin yanında roman da yazmıştır. Ama şiirleri daha ön plandadır. Konuları genellikle dönemin silikliği altında kalmış kadınlar, eğitim sistemindeki bozukluklar, ülke sorunları olmuştur. Şükûfe Nihal, Tevfik Fikret'in “ahlâkçılık” ve “Baticılığı”na hayrandır²⁵. Aruzla yazdığı ilk şiirlerinde Tevfik Fikret'in etkisi büyüktür. Bu etkiyi bir yazısında dile getirirken²⁶, “Benim vicdanımı yaratan, Tevfik Fikret'tir. Fikret, bana, ‘Hak bellediğin bir yolda yalnız gideceksin!’ demişti, ben de bütün ömrümde böyle olmaya çalıştım, başka türlü yapmaya hayatın değeri var mı?” sözleriyle Tevfik Fikret'in edebi hayatındaki etkisini ortaya koymuştur. İlk şiirlerinde Servet-i Fünun, Fecr-i Ati ve Milli Edebiyat hareketlerinin etkisinde kaldığından şiirlerinde dünyaya, hayata ve insan meselelerine ait durumlarda karamsar bir havanın varlığı çok açık sezilmektedir.

Hikâye ve romanlarına öğretmenlik yaptığı yıllarda edindiği izlenimleri, kendi yaşamını yansıtan Şükûfe Nihal, bu eserlerinde kadının toplumdaki yerini, kadınların evlilikte söz sahibi olmalarını ve Anadolu insanını işlemiştir²⁷. Halkın her kesiminden özellikle bir kadın karakter bulunabilir eserlerinde. “Şükûfe Nihal Hanım şair ruh ile kâh kadının evinde

²² Arslan, 1995: 14

²³ Arslan, 1995: 14

²⁴ Arslan, 1995: 4

²⁵ Kayhan, 2005: 32

²⁶ Batı, 2011: 28

²⁷ Kostakoğlu, 2016: 14

nazlı, nazenin ipekli tüller içinde yıpranmamasını diler. Kâh kadının erkekle müsavi olmadığı ve zulümde olduğu için sızlanırdı.” gibi cümleler onun kadın hakkındaki fikirlerinin özetidir²⁸. Romanlarında da dili çoğu zaman şiirselliğe kaymıştır bu yüzden her zaman yazardan çok şair olarak anılmıştır. Karakterler ve olaylar her zaman gerçekçiliği yansıtmakta realist bir tavırla anlatılmaktadır. Her kesimden okuyucu tanıdık birilerini bulur onun eserlerinde. Daha açık belirtmek gerekirse, eserleri ile bütünleşmiş bir şairdir. Eserleri ne kadar gerçek karakterleri yansıtıyorsa kendisi de eserlerini yansıtır.

II. Meşrutiyet yıllarında kadını aktif hayata dâhil eden en önemli araç derneklerdir. İdeolojik ve sosyal içerikli bu dernekler Osmanlı vatandaşlarını siyasallaştırmış, kadını hayata dâhil ederek onu düşünen, eleştiren bir varlık haline getirmiştir²⁹. Ona göre, bir toplumun değişim ve dönüşümü kadının yeri üzerinden olur, kadının konumu ile belirlenir. Fikret’in Rübab-ı Şikeste’de bulunan “*Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer*” dizesiyle veciz bir biçimde dile getirdiği kadının toplumdaki yerinin yükseltilmesi gerektiği düşüncesi de onu etkilemiştir³⁰. Faruk Nafiz, Namık Kemal, Necip Fazıl gibi isimleri de iyi bulsa da Tevfik Fikret onun için apayrı bir yerdedi.

Şükûfe Nihal’in eldeki resimlerine baktığımızda ilk dikkati çeken nokta, ağlamakla gülmek arasında kararsız gibi duran Monalizavari dudaklarıdır³¹. Oldukça bakımlı ve güzel bir kadındır, gözleri küçük, kısa saçlı, ince burun ve kaşlı bir kadın olarak modayı yakından takip ettiği, resimlerinin olduğu gazetelerden de anlaşılmaktadır. Yaptığı her işte kadınlığın verdiği doğallık sezilir. Bu aslında onu diğerlerinden ayıran önemli bir farktır. Şiirin erkek işi olduğunu savunanlara bu alanda kadınların zaaflarından ziyade samimiyetini yansıtacağını savunmuştur ve birçok önemli edebiyat insanında hayret uyandırmıştır.

Şükûfe Nihal, dilini iyi kullanmış, temiz bir Türkçe ile küçük hisleri karşımıza çıkarmıştır. Pek insanı sarsan şiirleri vardır diyemsek de onu farklı kılan minimal düzeyde konuları ele alışı, sadeliğidir. Zaten ölümünden sonra adının pek duyulmaması da bu sade konuşallığına bağlıdır. Milli edebiyat kavramına önem vermiştir. Bu alandaki görüşlerini “*milli duyguları, sorunları yansıtan herkes milli edebiyatçıdır*” şeklinde dile getirmiştir. Ülke sorunlarının üzerine düşmesi Anadolu’ya yaptığı geziler neticesinde artmış, bazı yerler

²⁸ Arslan, 1995: 17

²⁹ Şükûfe Nihal, 2014: 111

³⁰ Kayhan, 2005: 32

³¹ Arslan, 1995: 9

üzerine gözlemler yapmıştır. Bu gezilerden birisinde, İstanbul ile Anadolu arasında var olan dualiteyi sorgular³²:

“Ah, bu İstanbul derdi! İstanbullu İstanbul'dan çıkmak istemez. Taşralı, köylü, ne yapıp İstanbul'un bir köşesinde bir yer tutmak ister. Kafalarında Anadolu, köy, yurt zevkini yaşatanlar; bu harap toprağın bir parçasını olsun kurtarabilmek ateşi ile candan yananlar sayılacak kadar azdır”.

Şükûfe Nihal tıpkı misyoner kadınlar gibi mahalle mahalle gezip fakir ve cahil kadınların da eğitilmesi gerektiğini ve bu kadınların üniversitede verilecek bir eğitime gelemeyeceklerini vurgulayarak, dönemin feministlerine yeni bir hedef göstermek ister. Ancak kitleleri dikkate alan bu hedef bile ileride Cumhuriyet döneminde gündeme gelecek olan elitist ve modernleşmeci, sosyal haklardan ziyade kültüre, eğitime ve yasalar düzeyindeki, siyasi haklara vurgu yapan anlayışın ötesine geçemez³³.

Eserleri ve Kullandığı Temalar

Şükûfe Nihal tek bir alanda eser vermemiştir. Şiir sadece onu tatmin eden tek alandır. Söylediğimiz gibi konularında ülke sorunlarına, kadınlara ve özellikle kadınların eğitimine öncelik vermiştir. Fakat Nihal'e göre bu toplumda en çok ezilenler çocuklardır³⁴. “Kaldırımdakiler, Yarın, Cevap Ver” gibi eserlerinde ezilen, eğitimden yoksun bırakılan çocuklardan söz etmektedir.

Genel olarak kadın konularını sıklıkla işlemiş, birçok kadın figürü örneklendirmiştir. Köylü kadın, şehirli kadın, düşmüş kadın, okumuş kadın gibi. Şükûfe Nihal kadının çalışmasından yanadır. “Şile Kadını” adlı şiirinde “çalışan kadını” överken, başkasının sırtından geçinen “asalak kadını” yerer³⁵. Ona göre kadının bazı görevleri vardır. Evlendiği zaman çamaşır, ütü, yemek hatta kocasının saadetini sağlamak kadının vazifesiyken erkeğin de birtakım görevleri vardı. Kadınlıklar kadar çok olmasa da evde tamir işleri gibi küçük detaylardı. Fakat Şükûfe Nihal kadının bunları yaparken aynı zamanda çalışması gerektiğini de savunur. Kadının modernleşmesi yolunda adımların atılmaya başlandığı, kadınların iş sahalarına sokulmaya çalışıldığı bu dönemde en büyük yatırım kendilerine yine kadınlardan gelmiştir. Fakat görüldüğü üzere modern kadın tanımı zihinlere çok da yerleşmemiş, tam

³² Arslan, 1995: 19

³³ Keşoğlu ve Keşoğlu, 2010: 33

³⁴ Kayhan, 2005: 35

³⁵ Kayhan, 2005: 38

manasıyla anlaşılammıştı. Bu ilk adım olması dolayısıyla kadın ve erkeğin vazifelerinin ayrı ayrı tanımlanması ve kadına adeta erkeğin bakıcılığını yapma vazifesi yüklenmişse de iş sahalarına girişlerine verilen destek ile aslında dönemin şartlarına göre yerinde bir adım olmuştur. Kadınların alanını genişletme çabalarının son hız devam ediyor olması ile zaman içerisinde kadının da her türlü işi yapabileceği konusuna değinilmiş olmalıdır. Burada ilginç olan tartışmanın ana eksenini kadınların ev işi ve annelik görevlerinin oluşturulması ve Şükûfe Nihal gibi dönemin kadın hakları savunucusu kadınının bile bu düşünce biçiminin dışına çıkamayıp kendisini aynı ataerkil söylem içerisinde savunmak zorunluluğunu hissetmesidir³⁶.

Şükûfe Nihal çocuğuna, eşine ve yurduna karşı duyarsız davranan ve süsten başka bir şey düşünmeyen kadınları “süs bebekleri” olarak görür. “Süs Bebekleri”nin başlıca özelliklerini Çöl Güneşi adlı romanında ortaya koyar³⁷.

Hayatı boyunca iki evlilik yapmış fakat hiçbirinde mutluluğu yakalayamamıştır. Bu nedenle öykülerinde kadın erkek ilişkisi ve evlilik gibi temalara çokça yer vermiştir. “Tevekkülün Cezası, Ayrılmayacak Arkadaşlar ve Hocamın Endişesi” adlı öykülerde evlilik kurumu ile ilgili konulara değinmiştir³⁸.

“Monmartr’ın Kadınına” adlı eseri ise düşmüş kadın örneği ile yazılmış bir şiirdir. Yani Şükûfe Nihal çalışan kadını çalışmayana, Anadolu kadınıni şehirli kadına tercih eder. Eserlerinde feminizmden izler görülür. Kadınlar modernlik ile geleneksellik arasında durur³⁹.

“Söndürün, Mermer Dünya, Heykel, Gecelik, Kır Çiçekleri” aslında kadını kendi üzerinden anlattığı eserleridir. Bu tarzı dikkat çekicidir. Kadını yani kendi anlayışını bir kendi gözünden iç bakış ile bir erkek gözünden dış bakış ile anlatır.

Kadının her dönemde hala gizlemesi makbul görülen başka duygusal özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bu kadınların duygularını açık açık yaşamasına mani de olmuştur. Bu sebeple kadınların şiirlerine konu edindikleri meseleler gerek akrabaları gerek çevresi tarafından tepki görürdü. Bundan olmalıdır ki erkek şaire daha sık rastlanır. Bu alanda Ellen Moers bir sözünde şöyle demiştir⁴⁰:

³⁶ Keşoğlu ve Keşoğlu, 2010, 30

³⁷ Kayhan, 2005: 42

³⁸ Kostakoğlu, 2016: 17

³⁹ Kayhan, 2005: 40

⁴⁰ Kayhan, 2005: 50

“Edebiyatın hiçbir alanında kadın yazarlar aşk edebiyatında olduğu kadar samimi, yoğun ve aykırı nasihatlere maruz kalmamışlardır. Tutkulu oldukları her zaman söylendi, bu nedenle aşkın onların doğal konusu olduğu... Ancak bu konuda yazmamalıydılar. Aşkı yok saydıklarında önemsiz, erkeklerden daha değersiz, her zaman söylendiği gibi soğuk, dar ve çocuksu oldular. Aşk ile ilgilendiklerinde ise bir kadından beklenenin en kötüsünü yapmış oldular; başka bir şey düşünemeyen aptal, duygusal, isterik yaratıklar. Ve solumdaki hanımlar, radikal feministler, kendi cinslerine ihanet ederek, onları azarlayarak, aşkın kadınları erkeklerin kölesi yapan bir tuzak olduğunu söylediler”.

Kadınların yazmış olduğu şiirlerde, yazılarda erkeklere kıyasla aşk daha farklı dile getirilmiştir. Âşık olunan kişiye doğrudan şiir yazılamamıştır, kadın daha çok kendi duygularından bahseder. Bunu dile getirmede bir engel görülme de kadının karşısına bu süreçte birçok tepki çıkar.

Şükûfe Nihal’in özel hayatında derin izler bırakan iki önemli isim Osman Fahri ve Faruk Nafiz’dir. Osman Fahri’nin kendisinin tek aşkı olduğunu söyleyen Nihal, bir dönem Faruk Nafiz’e de bir şeyler hissetmiştir. Buna rağmen, âşık olmadığı halde evlilikler yapmış ve mutlu olamamıştır. Eserlerinde aşk, kadın, evlilik konularının çoğunlukta olması ve yazılarında sözü geçen iki ismin etkisinin olması bu sebeptendir. Başlangıçta fikri cephesi zayıf daha çok ferdi duygulanmaların ağır bastığı bir çizgi taşınması, sonradan ise sanatını toplumuna hasletmesi bu değişim ve gelişim çizgisinin somut bir göstergesidir. Bu sanat çizgisine bir de kadın psikolojisinin doğal yansımalarını da eklerseniz aşağı yukarı Şükûfe Nihal’in şiir poetikasını tespit edilebilir⁴¹.

Dergi ve Gazete Yazıları

Onun birçok yazısı, şiirleri küçük yaşlardan beri ilgi görmüş, beğenilmiş ve bazı mecralarda paylaşılmıştır. II. Meşrutiyet yılları dendiğinde kadın dergilerinin konumu da unutulmamalıdır. 1908-1918 yılları arasında kadını siyasi konularla tanıştıran ilk dergi 1908’de yayımlanmaya başlayan “Demet” olmuştur⁴². Bunlardan bir diğeri de dönemin önemli dergilerinden “Türk Kadını” olmuştur. Necmettin Sadık, Tahsin Nejat, Ethem Nejat, Nükhet Nevaziş, Ömer Seyfettin, Şukufe Nihal gibi isimleri kadrosunda barındıran Türk Kadını ise 1918’de çıkmış olup feminizm ve kadının toplumsal konumu üzerinde durmuştur.

⁴¹ Arslan, 1995: 47

⁴² Şükûfe Nihal, 2014: 112

Zihniyet açısından Şükûfe Nihal ile uyum gösteren bu gibi dergilerin revaçta olduğu bir dönemdir. 1918'den 1919 senesine kadar çıkarılan dergi milli mücadele ruhunun oluştuğu ve başladığı, gayretlerin ortaya çıkmaya başladığı senelere denk gelmiş dolayısıyla milli bir ruh da barındırmıştır. Milliyetçiliğin yükselen bir değer olduğu bu dönemde hem milliyetçi hem erkek egemen bir söylemi olan dergiye dönemin önemli feministlerinden Şükûfe Nihal ve Müfid Ferit gibi isimler de yazar. Ancak dergi kadın haklarının geliştirilmesinden çok, kadınların eğitim düzeyinin artırılması ve toplumsal çözüme karşısında kadının rolü gibi sorunlarla ilgilenir⁴³. Dergiye derinlemesine bakıldığında Türk Kadını'nda desteklenen kadınların eğitimiyle ilgili kaygıların ve önerilerin, kadın hakları söyleminin ve feminizmin büyük ölçüde milliyetçi ve muhafazakâr bir çizgiye sahip olduğunu söyleyebiliriz⁴⁴.

Dergi dönemin her yayınında olduğu gibi Mütareke Dönemine gelindiğinde içeriğinde işgal konusuna değinmeye başlamıştır. Şükûfe Nihal'in Türk Kadını Dergisi'nde yazdığı bir yazı Mütareke Döneminde İstanbul'un halini gözler önüne seriyor ve insanların bu sebeplerle hissettiği duygulara açıklık getiriyordu⁴⁵:

“Caddelerden geçerken mağlubiyetin ruhuma yağdırdığı yeis-i gurur içinde artık başımı kaldıramıyorum. Yabancı vücutların bu mağluplar memleketinde hâkim, vakur vaziyetlerle dolaştıklarını görmek hayatımın en ağır matemi oldu. Etrafıma bakıyorum. Payitaht mı bu? Virane... Harabe!... Millet mi, insan mı bunlar? Kefenini atmış ölüden farkları yok. Bunlar mağlup mu? Hala peçenizin karanlığını delerek size sırttan bir sürü abdal. Kadın mı şu kafile? Birbirlerini çiğneyerek, devirerek, tokatlayarak, yumruklayarak yer kapmak için tramvaya hücum etmekten başka maharetleri yok.”

Kadınlık Dergisi'nin ilk sayısında yayımlanan “Bugünün Genç Kadınına” isimli yazısında Nihal ülkenin ileri gitmesini, toplumsal bir gelişim yaşanmasını kadınlardan bekler ve onların sayesinde kadının toplumsal konumunda gelişmelerin yaşanacağına olan inancından bahseder⁴⁶:

“Ey genç kadın! Saf ve aydın kalbin, hassas ve şefkatli ruhun, yüksek hislerin ve masum faziletinle şu karma karışık hale gelmiş dünyanın zulümlerine gel. Orada ortaya çıkmanın mutluluğunu bekleyen milyonlarca halk var. Onlar yüzyıllardan

⁴³ Keşoğlu ve Keşoğlu, 2010: 21

⁴⁴ Keşoğlu ve Keşoğlu, 2010: 23-24

⁴⁵ Şükûfe Nihal, 1918:3.

⁴⁶ Şükûfe Nihal, 2014: 115

beridir ruhi, fikri sıkıntılar içinde varlıklarını kaybetmişler, serseri ve perişan ölmedikleri için yaşıyorlar... Biraz başını kaldırıp şu aydın göğü, yüksek gururlu ayı, saf yıldızları gör ki hissine gurur ve incelik, kalbine ağırbaşlılık ve samimiyet gelsin. Çünkü ah! Sen bugün pek değersizsin, ancak bunu hissetmiyorsun. Bak, bu zehir gibi bir itiraf. Hayatın yüceliğini biraz hisset. Oh! O seni ne kadar yükseltir.”

SONUÇ

Özetle denilebilir ki Cumhuriyetin simgeleşmiş isimlerinden olan Şükûfe Nihal feminist hareketin ilk temsilcilerindendir. Kendine has üslubuyla toplum sorunları ve kadının eğitimi konusu ile ilgilenmiş, bunu lirik bir anlatımla dile getirmiştir. Tevfik Fikret'in etkisi altında olduğundan söz eden Şükûfe Nihal, küçük yaşlarda büyük isimlerle yan yana olmuştur. Hocası Besim Ömer'in desteğiyle yazılarını yayınlamış bu yazılardan ziyade şiirleriyle tanınan Şükûfe Nihal, roman ve seyahat yazıları da kaleme almıştır. Ülkeyi gezerek toplumun ve daha çok kadının geri kalmış yönlerini gözlemlemiş ve bunları geliştirmek için bilinç uyandırmaya çalışmıştır. Her daim yaşadığı dönemi eleştirip kadın için ideal bir gelecek yaratma çabası içinde olmuştur. Etkin kişiliği ile tanınan şair, bir toplumun gelişmesinde kadının konumunun öneminden bahsetmiş ve bunun ilk örneklemini vererek kadınların önünü açmaya destek olmuştur.

Günümüzde ismi unutulmaya yüz tutmuşsa de edebiyata yaptığı katkıların yanında Osmanlı Devleti'nin son bulduğu, Cumhuriyet rejiminin temellerinin atıldığı kritik dönemde ülkeye büyük oranda faydası dokunmuştur. Mütareke döneminin meşhur mitinglerinde başta adı geçen isimlerden olmuştur.

Güzelliği ile yaşadığı dönemde ses getirmiş olan Şükûfe Nihal nahifliği ile dönemin birçok önemli isminin hayranlığını kazanmıştır. Adına şiirler yazılmış bu özgürlükçü kadın iki evlilik yapmış, bunlardan çocukları olmuş, büyük bir hayran kitlesine sahip olmuş, fakat yalnız ölmüştür. Yakın arkadaşı Halide Nusret'in de siteminde haklı olduğu üzere bu unutulmuşluğu hak etmeyen değerli sanatçı, şair, ilk üniversite mezunu kadın ve eğitimci bir kişilik olarak hayatını sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

- Akşin, Sina 2017. *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Arslan, Fatih 1995. *Şükûfe Nihal Başar (Hayatı-Şiirleri)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Batı, Ömer 2011. *Şükûfe Nihal (Başar) 'in Hikâye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Kayhan, Türkan Yeşilyurt 2005. *Kadın Şairde Kadın: Şükûfe Nihal'in Şiirleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keşoğlu, Birsen Talay ve Mustafa Keşoğlu 2010. *Türk Kadını Dergisi*. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, İstanbul.
- Kostakoğlu, Hilal 2016. *Şükûfe Nihal'in Öykülerinde Yapı ve Tema*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kurnaz, Şefika 1992. *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Süslü, Azmi 1991. "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 3, s. 145.
- Şükûfe Nihal 1914. "Bugünün Genç Kadınına". *Kadınlık Dergisi* 1, s. 5-6.
- Şükûfe Nihal 1918. *Türk Kadını Dergisi*. İstanbul: Ahmediye Matbaacılık Şirketi.